

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาการเลื่อนฐานะทางสังคมของประชากรไทยในชนบทครั้งนี้ เป็นการศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงของสถานะอาชีพของหัวหน้าครัวเรือนชายในระหว่างอายุของเขา และเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงในระหว่างอาชีพของหัวหน้าครัวเรือนกับปีศาจทวย จากประชากรตัวอย่างประมาณ ๑๓๔๕ ราย ซึ่งจะลดจำนวนลงบ้างในตารางต่าง ๆ ที่มีความจำกัดต่าง ๆ และปัจจัยที่มากเกี่ยวข้อง ประชากรที่ตกเป็นตัวอย่างมีลักษณะทั่วไปดังนี้

ลักษณะโดยทั่วไปของประชากรตัวอย่าง

อายุ หัวหน้าครัวเรือนจำนวน ๑๓๔๕ คนที่เป็นตัวอย่างในการศึกษานี้ เป็นผู้ก่อนขงมีอายุสูง กล่าวคือ ประมาณร้อยละ ๔๙ มีอายุสูงกว่า ๓๐ ปีขึ้นไป หัวหน้าครัวเรือนที่อายุ ๕๐ ปีขึ้นไปมีร้อยละ ๒๙.๒

การศึกษา โดยเฉลี่ยแล้วหัวหน้าครัวเรือนเหล่านี้มีการศึกษาอยู่ในระดับต่ำ ผู้ที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้มีประมาณ ๑ ใน ๕ แต่หัวหน้าครัวเรือนที่เรียนจนชั้นประถมปีที่ ๘ หรือสูงกว่ามีเพียงร้อยละ ๘ เท่านั้น การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนอายุ ๑๕ - ๒๔ และอายุ ๓๐ - ๔๙ มีนั้น มีระดับใกล้เคียงกัน หัวหน้าครัวเรือนอายุ ๕๐ ปีขึ้นไปนั้น มีการศึกษาในระดับต่ำที่สุด กล่าวคือ ๖๓.๖% ของผู้อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้อายุถึงร้อยละ ๓๗.๒ และผู้ที่เรียนสูงกว่าชั้นประถมปีที่ ๘ มีเพียงร้อยละ ๒.๔ เท่านั้น

อาชีพ กลุ่มอาชีพที่จัดโดยบังไว้เพื่อการศึกษาทั้งหมด ๖ กลุ่มอาชีพ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มแรกคือ อาชีพผู้ปฏิบัติงานโดยใจหรืออาชีพ อารางการชั้นสูง กลุ่มที่สองคือข้าราชการชั้นต่ำและครู กลุ่มที่สามคืออาชีพค้าขาย กลุ่มที่สี่คือเกษตรกร กลุ่มที่ห้าคือกลุ่มแรงงานที่มีฝีมือ และกลุ่มสุดท้ายคือพวกแรงงานไม่มีฝีมือ นอกจากนี้ยังมีอาชีพอื่น ๆ ซึ่งประกอบด้วยผู้ว่างงาน ภิกษุ และทหารเกณฑ์เป็นต้น

ลักษณะการกระจายตัวในค่าอาชีพของหัวหน้าครัวเรือน พบว่า อาชีพเกษตรกรรมมีอัตราส่วนสูงที่สุดประมาณ ๔ ใน ๕ ของหัวหน้าครัวเรือนทั้งหมด หัวหน้าครัวเรือนที่มีอาชีพกลุ่มที่ ๑, ๒ และ ๓ ซึ่งเป็นอาชีพที่มีค่าใช้จ่ายกำลังกาย (non-manual occupation) และอาชีพกลุ่มที่ ๕ และ ๖ ซึ่งเป็นอาชีพที่ใช้กำลังกาย (manual occupation) มีอัตราส่วนใกล้เคียงกัน คือร้อยละ ๑๑.๕ และ ๑๐.๐ ตามลำดับ หัวหน้าครัวเรือนทุกกลุ่มอายุ คือ ๑๕ - ๒๔, ๓๐ - ๔๔ และอายุ ๕๐ ปีขึ้นไป มีลักษณะของผู้ประกอบอาชีพต่าง ๆ ไม่แตกต่างกันมากนัก ทั้ง ๓ กลุ่มอายุมีอัตราส่วนของผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมากที่สุด หัวหน้าครัวเรือนอายุ ๑๕ - ๒๔ มีอัตราส่วนของผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมสูงที่สุด คือร้อยละ ๔๐ ซึ่งแสดงว่าชาวชนบทนั้น เมื่อเริ่มประกอบอาชีพมักเป็นชาวนา เมื่ออายุมากขึ้นมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนอาชีพ อัตราส่วนของหัวหน้าครัวเรือนอายุ ๕๐ ปีขึ้นไปประกอบอาชีพเกษตรกรรมน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับอายุอื่นๆ คือร้อยละ ๓๐ หัวหน้าครัวเรือนทั้ง ๓ กลุ่มอายุไม่แสดงความแตกต่างมากนักในอัตราส่วนของผู้มีอาชีพที่มีค่าใช้จ่ายกำลังกาย และอาชีพที่ใช้กำลังกาย

จำนวนบุตร หัวหน้าครัวเรือน ๓ ใน ๕ มีบุตรมีชีวิต ๔ คนขึ้นไป จำนวนบุตรมีชีวิตเพิ่มขึ้นตามอายุที่เพิ่มขึ้น กล่าวคือ หัวหน้าครัวเรือนอายุน้อยส่วนใหญ่มีบุตรเพียง ๑ - ๓ คน แต่หัวหน้าครัวเรือนที่สูงอายุขึ้นส่วนใหญ่มีบุตรตั้งแต่ ๔ คนขึ้นไป

การย้ายถิ่น ครึ่งหนึ่งของหัวหน้าครัวเรือนทั้งหมดไม่เคยย้ายถิ่นที่อยู่เลย ที่เหลือเป็นเหตุเคยย้ายถิ่นแต่ไม่เคยย้ายถิ่นเกินกว่า ๓ ครั้ง ผู้ที่เคยย้ายถิ่นเกินกว่า ๓ ครั้งขึ้นไปมีเพียงร้อยละ ๔.๕ อาชีพเกษตรกรรมมีอัตราส่วนผู้ไม่เคยย้ายถิ่นสูงที่สุด และผู้ประกอบอาชีพไม่ใช่แรงงานก็มีอัตราส่วนผู้เคยย้ายถิ่นสูงที่สุดเช่นกัน

ความถี่-ไกลของหมู่บ้าน ๒ ใน ๓ ของหัวหน้าครัวเรือนอาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่นับว่าไกลจากตลาด ที่เหลือคือผู้ที่อยู่ไกลตลาด ผู้ที่อยู่ในตลาดมีเพียงร้อยละ ๔.๔ ผู้ที่อาศัยในหมู่บ้านที่ไกลตลาดนั้นมีอัตราส่วนของผู้ประกอบการมากที่สุดในตัวเอง เกี่ยวกับผู้ที่อาศัยอยู่ไกลหรือในตลาดมีอัตราส่วนของผู้ประกอบการที่ไม่ใช่กำลังถาวรมากที่สุดเช่นกัน

ลักษณะอาชีพและการศึกษาของบิดา โดยทั่วไปบิดาของหัวหน้าครัวเรือนทั้งหมดมีระดับการศึกษาในสูงนัก ครึ่งต่อครึ่งเป็นบรรณานิสัยและไมรูนังสือ แต่มีเพียงร้อยละ ๐.๙ เท่านั้น ที่มีการศึกษาในระดับสูงกว่าชั้นประถมศึกษา ส่วนใหญ่บิดาของหัวหน้าครัวเรือนประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือร้อยละ ๔๑.๙ มีผู้ประกอบการอื่น ๆ น้อยมาก

การเลื่อนฐานะทางสังคมในชั่วอายุและระหว่างชั่วอายุ

การเลื่อนฐานะทางสังคมในชั่วอายุพิจารณาโดยการเปรียบเทียบอายุปัจจุบันกับอาชีพเมื่อหัวหน้าครัวเรือนเหล่านี้อายุ ๒๕ ปี ผลปรากฏว่า หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ในไม่ถอยจะมีการเลื่อนฐานะทางอาชีพมากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับอาชีพเมื่ออายุ ๒๕ ปีมี ๔๓๑ คน จากจำนวน ๔๖๓ คน ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเหมือนเมื่ออายุ ๒๕ ปี ส่วนที่เหลือคือ ๑๓๒ คนนั้น มีการเปลี่ยนอาชีพ และครึ่งต่อครึ่งเปลี่ยนอาชีพทั้งทางสูงและต่ำลงจากฐานะทางอาชีพเมื่ออายุ ๒๕ ปี

กล่าวโดยสรุปแล้ว อาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่มีความคงที่มากที่สุด หัวหน้าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพไม่ใช่กำลังถาวรในปัจจุบัน มีแนวโน้มของการเลื่อนฐานะสูงจากเมื่ออายุ ๒๕ ปีเล็กน้อย ส่วนหัวหน้าครัวเรือนที่ปฏิบัติงานโดยใช้กำลังภายในในปัจจุบันไม่แสดงว่าได้มีการเลื่อนฐานะมากขึ้นเท่าใดนักจากอาชีพเมื่ออายุ ๒๕ ปี

หัวหน้าครัวเรือนกลุ่มอายุ ๒๕ - ๒๙ ปี มีอัตราส่วนของผู้ที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับเมื่ออายุ ๒๕ ปี สูงที่สุด รองลงไปคือผู้ที่อายุ ๕๐ ปีขึ้นไป และอายุ ๓๐ ถึง ๔๙ ปีตามลำดับ แสดงว่าหัวหน้าครัวเรือนที่อายุยังน้อยยังไม่มีโอกาสเปลี่ยนอาชีพมากนัก

สำหรับการเลื่อนฐานะทางสังคมระหว่างชั่วอายุ โดยการเปรียบเทียบอาชีพปัจจุบันของหัวหน้าครัวเรือนกับอาชีพของบิดา ปรากฏว่าหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับบิดา คืออาชีพเกษตรกรรมร้อยละ ๗๒.๔ รองลงไปคืออาชีพที่ได้ใช้กำลังกาย และอาชีพที่ใช้กำลังกายตามลำดับ หัวหน้าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพที่ได้ใช้กำลังกายส่วนใหญ่มีบิดาที่ฐานะทางอาชีพต่ำกว่าตน ส่วนหัวหน้าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพที่ใช้กำลังกาย ส่วนใหญ่มีบิดาที่มีฐานะทางอาชีพสูงกว่าตน

หัวหน้าครัวเรือนกลุ่มอายุ ๓๐ - ๔๕ ปี มีอัตราส่วนของผู้ที่เปลี่ยนอาชีพจากอาชีพของบิดามากที่สุด รองลงไปคือหัวหน้าครัวเรือนอายุ ๑๕ - ๒๕ และอายุ ๕๐ ปีขึ้นไปตามลำดับ แสดงว่าหัวหน้าครัวเรือนอายุกลางคนนั้นมีแนวโน้มของการเลื่อนฐานะทางสังคมมากกว่า ส่วนหัวหน้าครัวเรือนที่อายุยังน้อยหรือผู้สูงอายุ ซึ่งอาจเป็นผู้เริ่มตนทำงานหรือทำมาหากินไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงก็ได้ ถึงแมยผลของการศึกษาพบว่า ผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีการเปลี่ยนอาชีพน้อยที่สุด แต่จากการศึกษาถึงลักษณะการถือครองที่ดินก็ปรากฏว่า หัวหน้าครัวเรือนที่เป็นเกษตรกรเหล่านี้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ไม่กำจนเกินไปนัก เพราะส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดิน คือร้อยละ ๗๔.๗

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลื่อนฐานะทางสังคม

การศึกษา

ปัจจัยที่สำคัญที่สุดก็คือการศึกษา ซึ่งปรากฏผลในลักษณะต่าง ๆ ว่ามีผลต่อการเลื่อนฐานะที่สุดปัจจัยหนึ่ง การศึกษาคงนี้พบว่า เมื่อพิจารณาความแตกต่างระหว่างอาชีพปัจจุบันของหัวหน้าครัวเรือน กับอาชีพเมื่อหัวหน้าครัวเรือนเหล่านี้อายุ ๒๕ ปี หัวหน้าครัวเรือนที่ไม่รู้หนังสือมีอัตราส่วนของผู้มีอาชีพปัจจุบันสูงกว่าอาชีพเมื่ออายุ ๒๕ ปีถึงร้อยละ ๑๐.๕ แต่กลับมีอัตราส่วนของหัวหน้าครัวเรือนที่มีอาชีพปัจจุบันที่มีการศึกษาระดับสูง กลับไม่มีความแตกต่างระหว่างอัตราส่วนของผู้ที่อาชีพปัจจุบันสูงกว่าอาชีพเมื่ออายุ ๒๕ ปี และผู้ที่มีอาชีพปัจจุบันต่ำกว่าอาชีพเมื่ออายุ ๒๕ ปี แสดงว่า

การที่กว่าไม่มีผลต่อการเลื่อนชั้นของหัวหน้าครัวเรือนในชั่วอายุของเขา เพราะระดับการศึกษาของคนทั้งหมคนี้เป็นการศึกษาระดับต่ำมาก อิทธิพลของการศึกษาจะปรากฏผลเมื่อการศึกษาระดับสูง

เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอาชีพมีจวบจนหัวหน้าครัวเรือนกับอาชีพอื่น ปรากฏว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับสูงมีโอกาสที่จะเลื่อนฐานะทางสังคม โดยมีอาชีพสูงกว่าบิดาไต่มาสูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับต่ำกว่า และเมื่อพิจารณาอิทธิพลของการศึกษาของบิดาต่อการศึกษานุกร พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีความมีการศึกษาคำ ส่วนมากจะมีการศึกษาระดับต่ำไปด้วย และเช่นเดียวกับหัวหน้าครัวเรือนที่มีความมีการศึกษาระดับสูงก็จะมีการศึกษาระดับสูงเป็นอัตราส่วนมากกว่าด้วย ความจริงอันนี้เป็นไปในลักษณะเหมือนกันทุกกลุ่มอายุ จึงอาจพูดได้ว่าระดับการศึกษาของบิดามีผลต่อการตัดสินใจส่งบุตรเข้าเรียนหนังสืออยู่มาก ความปรกคิลักษณะอาชีพของบิดาก็มีผลต่อการศึกษาของบุตรด้วย ปรากฏว่าอาชีพของบิดาที่เป็นเกษตรกร และอาชีพที่ใช้กำลังกายนั้น มีผลต่อการศึกษาของบุตรไม่เด่นชัดนัก ส่วนบิดาที่มีอาชีพไม่ใช้กำลังกายนั้น มีผลลดระดับการศึกษาของบุตรมากกว่า ร้อยละ ๕.๐ เท่านั้น ที่หัวหน้าครัวเรือนอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ แต่ที่เรียนจบชั้นประถมปีที่ ๘ และสูงกว่า มีถึงร้อยละ ๓๓.๑ แสดงว่าบิดาที่มีอาชีพไม่ใช้กำลังกายเช่น ข้าราชการ พ่อค้า ผู้ปฏิบัติงานโดยใช้วิชาชีพ มีแนวโน้มที่จะส่งบุตรเข้าเรียนในชั้นสูง ๆ ขึ้น

ปัจจัยในสถานประชากร

ส่วนมากปัจจัยภายในประชากร เช่น จำนวนบุตร ประสบการณ์ในการย้ายถิ่น และลักษณะทางของหมู่บ้าน จะมีผลต่อการเลื่อนฐานะทางสังคมของบุคคล

จำนวนบุตร

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ปรากฏว่า จำนวนบุตรไม่มีผลเท่าใดนักต่อการเลื่อนฐานะของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนบุตรที่สูงขึ้นมิได้ทำให้บุคคลมีแนวโน้มที่จะมีอาชีพกึ่งหรือเลื่อนฐานะไปทางต่ำลงหรือสูงขึ้น

การย้ายถิ่น

ปรากฏว่าการย้ายถิ่นเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการเลื่อนฐานะของประชากรไทยในชนบท เพราะพบว่าเมื่อเปรียบเทียบอาชีพปัจจุบันของหัวหน้าครัวเรือนกับอาชีพเมื่ออายุ ๒๕ ปี หัวหน้าครัวเรือนที่ไม่เคยย้ายถิ่น มีการเลื่อนฐานะทางสังคมน้อยมาก ร้อยละ ๙.๖ มีอาชีพคงเดิม สัดส่วนของผู้ประกอบอาชีพเดิมเมื่ออายุ ๒๕ ปี ลดลงตามจำนวนครั้งของการย้ายถิ่นที่เพิ่มขึ้น หัวหน้าครัวเรือนที่เคยย้ายถิ่น ๔ - ๘ ครั้ง มีอัตราส่วนผู้ประกอบอาชีพเดิมประมาณร้อยละ ๙.๐ เท่านั้น ในทำนองเดียวกัน สัดส่วนของผู้ประกอบอาชีพปัจจุบันสูงกว่าอาชีพเดิมก็มากขึ้นตามจำนวนครั้งของการย้ายถิ่นที่เพิ่มขึ้น เช่นกัน หัวหน้าครัวเรือนที่เคยย้ายถิ่น ๔ - ๘ ครั้ง มีอัตราส่วนของผู้ประกอบอาชีพปัจจุบันสูงกว่าอาชีพเดิมถึงร้อยละ ๔.๖ เปรียบเทียบกับผู้ไม่เคยย้ายถิ่นเลย ซึ่งมีเพียงร้อยละ ๔.๖

ลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้าน

เมื่อพิจารณาลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้านที่อยู่อาศัย กับการเปรียบเทียบอาชีพปัจจุบันกับเมื่ออายุ ๒๕ ปี พบว่า มีอัตราส่วนของความแตกต่างกับตามความใกล้เคียงชุมชนชนของหมู่บ้านที่อยู่ใกล้มาก แต่ตัวเลขก็แสดงว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านลักษณะเป็นตลาด มีอัตราส่วนของผู้มีการเลื่อนฐานะทางสังคมมากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านลักษณะอื่น ๆ และการเลื่อนฐานะเป็นไปลักษณะที่สูงกว่าเมื่ออายุ ๒๕ ปี สรุปได้ว่าลักษณะความใกล้เคียงของหมู่บ้านจากที่ชุมชนมีผลต่อการเลื่อนฐานะทางสังคมในช่วงอายุหนึ่ง แต่เมื่อพิจารณาลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้านกับการเปรียบเทียบอาชีพปัจจุบันของหัวหน้าครัวเรือนกับบิดา ปรากฏว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านลักษณะเป็นตลาดจะมีอัตราส่วนของผู้ที่เลื่อนฐานะทางสังคมสูงกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านลักษณะอื่น ๆ อัตราส่วนของผู้ที่มีการเลื่อนฐานะทางสังคมสูง จะลดลงตามลักษณะของหมู่บ้านที่อยู่ไกลออกไป อัตราส่วนของผู้ที่อาชีพสูงกว่าบิดาน้อยกว่าผู้ที่ที่อาชีพต่ำกว่าบิดา

ข้อเสนอแนะ

จุดประสงค์ของการศึกษาเรื่องนี้ คือ การวิจัยเพื่อเปรียบเทียบเกี่ยวกับสำมะโนประชากร โดยเฉพาะในลักษณะด้านอาชีพ และโดยเพศที่ข้อมูลในการศึกษารั้งนี้ มิได้รวบรวมและสรุบทันทีเพื่อการศึกษารื่องการเลื่อนฐานะทางสังคมโดยเฉพาะ ดังนั้น ข้อจำกัดของข้อมูลจึงมีอยู่มาก ผลที่ได้จากการศึกษาเรื่องนี้จึงอาจเป็นพื้นฐานเพื่อใช้ในการ เปรียบเทียบกับการศึกษาเรื่องเดียวกันในเวลาต่อไป โดยเฉพาะการเลื่อนฐานะทางสังคมในเขตเมืองของประเทศไทย

ปัจจัยที่จะแสดงถึงการเลื่อนฐานะทางสังคมนั้น ไม่อาจกำหนดได้โดยลักษณะทางอาชีพเท่านั้น แต่ควรมีปัจจัยทางเศรษฐกิจอื่น ๆ เช่น รายได้ ความสำคัญของอาชีพต่าง ๆ ในสังคม เกียรติยศ และสิทธิพิเศษของอาชีพนั้น ๆ นอกจากนี้ พฤติกรรมทางานของบุคคลก็เป็นสิ่งที่จะต้องเห็นถึงแนวทางการเลื่อนย้ายฐานะทางสังคมในชั่วอายุหนึ่ง ๆ สำหรับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลื่อนฐานะทางสังคมนั้น นอกจากปัจจัยต่าง ๆ ที่ได้ผ่านการศึกษาในครั้งแล้ว ปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลต่อการเลื่อนฐานะทางสังคมอื่น ๆ เช่น จำนวนพี่น้องของหัวหน้าครัวเรือน ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว ก่อนสมรสหรือหลังสมรส ดินที่เกิด ลักษณะของดินที่อยู่เมื่อยังเป็นเด็ก และทัศนคติต่ออาชีพต่าง ๆ ก็เป็นสิ่งที่ควรพิจารณาในการศึกษารั้งต่อไป.